

ПАРТИКУЛЯРНЕ ПРАВО УГКЦ

о. Олександр Левницький
Івано-Франківська теологічна академія

Розвиток партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви в 1957-2004 роках

1. Розвиток правотворення УГКЦ в діаспорі в період із 1957 до 1989 років

Період підпілля Української Греко-Католицької Церкви на своїй канонічній території став часом, коли вся її організаційна структура: єпископи, органи управління, монастирі, духовні навчальні заклади — була перенесена за кордон. В той час наша Церква мала в діаспорі Філадельфійську митрополію в США на чолі з митрополитом Костянтином Богачевським. Єпархії УГКЦ діяли у Великобританії, Франції, Німеччині, Канаді. Згодом були засновані єпархії в Бразилії та Аргентині. За умов вільного життя Церкви в діаспорі складаються сприятливі обставини і для розвитку її партикулярного права. З 1957 року регулярно відбуваються конференції українського Єпископату. Такі конференції переважно відбувалися з нагоди урочистих подій, в яких брали участь єпископи УГКЦ. Збираючись на урочистості, українські владика з різних країн світу мали нагоду спільно обговорити різні питання життя і діяльності Церкви.

Перша Конференція Українського Єпископату відбулася у Вінніпезі (Канада) в 1957 році з нагоди інтронізації першого митрополита Української Греко-Католицької Церкви в Канаді владика Максима Германюка. В цій конференції взяли участь всі українські єпископи з вільного світу. Друга конференція відбулася наступного року в Філадельфії (США) з нагоди утворення митрополії УГКЦ в Сполучених Штатах Америки. В її роботі взяли участь усі українські єпископи з діаспори. Головою конференції був митрополит Філадельфійський владика Костянтин Богачевський, а секретарем — єпископ Едмонтонський владика Ніль Саварин [14, с. 193].

На конференції розглядали такі питання:

1. Переклад Святого Письма на українську мову.
2. Відчитування церковного правила клиром.
3. Публікація історії Української Церкви англійською та французькою мовами.

4. Літургійні питання [8, с. 23].

Наступна конференція відбулася 14 жовтня 1959 року в Римі з нагоди посвячення приміщення Семінарії св. Йосафата. На конференції головував митрополит Костянтин Богачевський. Конференція доручила владиці Максимові Германоку опрацювати проект Статуту Конференції Католицьких Єпископів Українського обряду [там само]. Наступну конференцію було вирішено провести через рік у Мюнхені.

Запланована конференція відбулася 1960 року в Мюнхені з нагоди Світового Євхаристійного Конгресу [14, с. 194]. П'ята єпископська конференція, яка мала б проходити в 1961 році, не відбулася з невідомих причин [8, с. 24].

Шоста конференція відбулася в Вінніпезі 2-3 липня 1962 року з нагоди 50-річчя заснування української католицької єпархії в Канаді. Участь в роботі конференції взяли всі українські владика з діаспори, а також представник Апостольського Престолу кардинал Себастьяно Баджо [14, с. 194].

Конференція прийняла Статут Конференції Католицьких Єпископів українського обряду, який був затверджений Конгрегацією Східних Церков 9 лютого 1962 року. В самому документі зазначалося, що конференції не є Синодами, а тому їх постанови не мають сили закону [8, с. 24].

В 1962 році розпочався II Ватиканський Собор, учасниками якого були і владика Української Греко-Католицької Церкви, що давало їм можливість регулярно збиратися на конференції і обговорювати справи життя Церкви. Ці конференції відбувалися в приміщенні Семінарії св. Йосафата в Римі.

Наступною важливою подією в житті УГКЦ стало звільнення з сибірських таборів після вісімнадцятирічної каторги її глави митрополита Йосифа Сліпого. В лютому 1963 року митрополит Йосиф прибув до Риму, де невдовзі мав аудієнцію в Святішого Отця Івана XXIII, клопотання якого і допомогло владиці-митрополитові звільнитися з радянської неволі.

У вересні того ж року предстоятель нашої Церкви взяв участь в сесії II Ватиканського Собору. Присутність серед єпископату глави Церкви давала українським архієреям можливість знову відбувати синоди.

Таким чином з 1963 року починається період синодів єпископів УГКЦ, а разом з ним і інтенсивний розвиток нашого партикулярного права.

З 1963 по 1975 рік відбулося сім синодів нашого єпископату.

Перший синод у діаспорі відбувся у 1963 році у м. Римі. У ньому взяло участь 17 єпископів. Відбулося дев'ять засідань. Тут було порушено проблему Українського патріархату та прийнято проект заснування Українського Католицького Університету у м. Римі. Синод встановив Літургічну комісію.

Наступний синод проходив у 1964 році в Римі. В ньому взяли участь десять єпископів. На ньому головував митрополит Йосиф Сліпий. Синод розглядав три питання:

1. Про спільну працю ієрархії УКЦ на соборі.
2. Про видання УКУ.
3. Про підручник катехизму українською мовою.

Третій синод відбувся у 1965 році в Римі, в ньому взяло участь 18 єпископів.

Відбулося 13 засідань. Цей синод розглянув сім основних питань:

1. Про екуменічні практики.
2. Про скорочення Святої Літургії.
3. Про поминання Верховного Архієпископа на Богослужіннях.
4. Про літургічну схему при уділюванні Тайн.
5. Про календарну справу.
6. Про беатифікаційний процес Владик-мучеників.
7. Про спільне пастирське послання до вірних.

Четвертий Синод відбувся в 1967 році в Римі, його учасниками були 17 владик. Відбулося вісім сесій. Цей Синод був досить плідним, тому що на ньому було розглянуто аж 15 важливих питань:

1. Видання Святого Письма.
2. Переклад і видання требника.
3. Переклад Св. Літургії і часослова.
4. Щодо святкування свят та дотримання постів.
5. Щодо переходу українських вірних до латинського обряду.
6. Священічі та чернечі покликання.
7. Щодо жонатого клиру.
8. Щодо апостоляту мирян.
9. Молодь і її виховання.
10. Щодо канонізації українських святих.
11. Щодо церковного суду.
12. Щодо мішаних шлюбів.
13. Щодо матеріального забезпечення духовенства.
14. Проповідництво і журналістика.
15. Щодо підручників для шкіл.

Наступний Синод відбувся 30–31 жовтня 1971 року в Римі з нагоди посвячення храму свв. Сергія і Вакха. Відбулося вісім синодальних засідань. На Синоді обговорювали наступні питання:

1. Конституція Української помісної Церкви.
2. Постійний синод як дорадче тіло для звичайного синоду.
3. Щодо повернення титулу Києво-Галицького митрополита.
4. Щодо Берестейської Унії.
5. Утвердження Екзархатів як канонічних єпископств.
6. Беатифікація митрополита Андрея Шептицького.

7. Щодо утворення нових митрополій.
8. Літургічні видання та скорочення Богослужінь.
9. Українська парохія в Римі.
10. Про духовні семінарії.
11. Про Український Патріархат.
12. Справа celibату і жонатого духовенства.

Шостий Синод відбувся 18–23 листопада 1973 року в Римі, в ньому взяло участь 13 єпископів. Синод обговорював наступні питання:

1. Апостолят мирян.
2. Щодо кодифікації Східного права.
3. Про чудотворні ікони.
4. Радіопередачі в Україну.

Сьомий Синод проходив у Римі 14 липня 1975 року в приміщенні УКУ. Синод створив товариство св. Софії як власника українського майна в Римі [там само, с. 25-27].

З 1976 по 1979 рік починається період нарад українських єпископів.

Перша нарада відбулася з 9 по 11 грудня 1976 року і закінчилася аудієнцією українських єпископів в папи Павла VI.

Друга нарада відбулася в листопаді 1978 року. Вона була присвячена підготовці до 1000-ліття Хрещення України. На цій нараді була створена комісія з підготовки до святкування ювілею. Остання нарада відбулася 19–20 вересня 1979 року. Окрім розгляду питання тисячоліття Хрещення України, на нараді була створена комісія священних і чернечих покликань [там само, с. 29].

З 1980 року починається період Синодів, які скликав Святіший Отець Іван Павло II.

Перший Синод, скликаний папою, розпочався 24 березня 1980 року. На даному Синоді розглядалося питання обрання трьох кандидатів на уряд коад'ютора Верховного Архієпископа. На третій день роботи Синоду 27 березня коад'ютором було обрано митрополита Філадельфійського Мирослава-Івана Любачівського.

Другий Синод відбувся з 25 листопада по 2 грудня 1980 року. Делегатом Римського Архієрея на Синоді був Владислав Кардинал Рубін. Синод розглядав питання обрання кандидатів на спорознімі єпископські кафедри. Синод затвердив наступні комісії:

1. Комісія допомоги Церкві в Україні.
2. Літургічна комісія.
3. Комісія щодо кодифікації канонічного права для Східних Церков.
4. Комісія покликань і семінарій.
5. Комісія апостоляту і мирян.
6. Комісія 1000-літнього ювілею.

Слід зауважити, що це був перший Синод, на якому порушувалося питання створення комісії збирання матеріалів для опрацювання партикулярного права нашої Церкви. На жаль, цей Синод не створив даної комісії, але взяв до уваги для розгляду на наступних Синодах.

Третій Синод відбувся з 30 січня до 12 лютого 1983 року. Відбулося 17 синодальних сесій. Закінчився Синод 12 лютого аудієнцією в Святішого Отця Івана Павла II, який затвердив рішення цього Синоду і Статут Синоду Ієрархії УКЦ.

Четвертий Синод проходив з 22 вересня по 5 жовтня 1985 року. Рішення Синоду в основному стосувалися ювілею Хрещення України.

П'ятий Синод відбувся з 25 по 30 вересня 1987 року. Блаженніший Мирослав-Іван виголосив доповідь про допомогу Церкві в Україні. Окрім того, Синод запланував провести в 1996 році святкування 400-ліття Берестейської Унії, а також детально розглянув питання святкування ювілею Хрещення України і вирішив звернутися з ювілейним посланням до народу.

З 24 вересня по 8 жовтня 1989 року в Римі пройшов Синод, який розглядав такі теми:

1. Синод схвалює вживання у Богослужіннях української мови або мови країни, де наші вірні актуально перебувають.

2. Всі священнослужителі у Богослужіннях зобов'язані дотримуватися Літургікону, виданого Синодом Єпископів УГКЦ у 1988 році.

3. Щодо нового Літургікону та Типікону, то Синод просить, щоб єпископи у своїх єпархіях, порадившись із найкращими спеціалістами та експертами, подали ці пропозиції щодо цих книг.

4. Синод схвалив «Устав Архієрейської Божественної Літургії святого Отця нашого Івана Золотоустого і святого Василя Великого».

5. Синод просить зібрати та записати у нотній грамоті види співаних Богослужінь.

6. Піднести день св. Володимира Великого (15 липня) з поліелейного до бдінного та святкувати його в найближчу після 15 серпня неділю.

7. Літературу, що вийшла з нагоди ювілею тисячоліття християнства на Русі-Україні, розповсюдити серед вірних.

8. Розпочати ґрунтовну підготовку до урочистого святкування 400-річчя Берестейського і 350-річчя Ужгородського відновлення церковної єдності; організувати синодальну комісію, яка має підготувати пропозиції до святкування цього ювілею [там само, с. 30-32].

Даний Синод завершив довгий період правотворення нашої Церкви, який тривав з 1957 року, тобто протягом 32 років. Хоча цей період можна характеризувати як час правотворення з різною канонічною силою, оскільки на

початку відбувалися єпископські конференції, які мали лише дорадчий характер, пізніше почався період Синодів під проводом Блаженнішого Йосифа Сліпого, а в кінці Синоди проходили з благословення самого Святішого Отця. Однак весь цей довгий період життя нашої Церкви мав велике значення, тому що він був часом початку становлення нашого церковного законодавства в діаспорі, коли не було можливості розвивати своє партикулярне право в Україні. Саме цей період став свідченням того, що хоча радянська влада офіційно ліквідувала УГКЦ на її канонічній території, та Церква продовжувала існувати і розвиватися за кордоном, що стало передумовою для успішного завершення багатолітньої праці над легалізацією статусу нашої Церкви в Україні.

2. Проголошення Кодексу Канонів Східних Церков

Оглядаючи історично-юридичний розвиток партикулярного права нашої Церкви, не можна хоча б коротко не згадати про загальне право Східних Католицьких Церков. Саме проголошення і набуття чинності Кодексу Канонів Східних Церков мало важливе значення і для розвитку партикулярного права, про яке докладніше поговоримо далі. Праця над підготовкою Кодексу Східного Канонічного Права розпочалася далекого 1929 року, коли Святіший Отець Пій XI створив комісію для підготовки вивчення східної кодифікації, яку очолив П'єтро Кардинал Гаспарі. Від цього часу розпочалася інтенсивна робота над опрацюванням Кодексу Східного Права, яка тривала аж до дня його проголошення Святішим Отцем Іваном Павлом II 18 жовтня 1990 року. Підготовча робота була закінчена в 1935 році. Того ж року папа Пій XI доручив розпочати його редагування. Редакційна робота завершилася в 1948, а наступного року Святіший Отець проголосив частину відредагованого Кодексу Східного Права Апостольським листом «*Scabrae alatae sunt*». Вона окреслювала норми подружнього права Східних Церков. В 1950 році була проголошена ще одна частина Східного Канонічного Права «*Sollicitudinem Nostrum*» – «Процесуальне право».

Наступні дві частини Східного Кодексу «*Postquam Apostolicis Literis*» – «Право про монахів, церковні добра і значення слів» та «*Cleri Sanctitati*» – «Право про східні обряди і особи» були проголошені відповідно в 1952 і 1957 роках. Інші титули східного права були приготовлені до проголошення, але у зв'язку із початком II Ватиканського Собору залишилися в архіві Редакційної Комісії.

В 1972 році папа Павло VI створив комісію для перегляду Кодексу Східного Канонічного Права, до якої увійшли експерти-каноністи з різних Східних Католицьких Церков. Метою створення даної комісії була перевірка існуючого Кодексу Східного Канонічного Права і приведення його у відповідність з рішеннями II Ватиканського Собору [14, с. 226]. В 1989 році десять примірників

опублікованого Кодексу під заголовком «Кодекс Канонів Східних Церков» були передані Римському Архієреєві для проголошення, яке відбулося 18 жовтня 1990 року. Для кращого ознайомлення з новою книгою східного права його *vasapcia legis*, тобто час між проголошенням і набуттям чинності, тривала майже рік. Кодекс Канонів Східних Церков набув чинності 1 жовтня 1991 року [там само].

Щодо того, який вплив мала подія 18 жовтня 1990 року на партикулярне право, то можна з певністю говорити, що воно було дуже важливим як для партикулярного права загалом, так і для нашого партикулярного права зокрема. Між ККСЦ і партикулярним правом Східних Церков існує безпосередній зв'язок, оскільки кодекс, як джерело загального права, надає партикулярному праву його юридичну вагу. Так, вже у вступних канонах порушується питання відношення між загальним і партикулярним правом.

В каноні 6 читаємо: «Коли Кодекс набуває чинності:

1) скасовуються всі закони загального, або партикулярного права, які суперечать канонам Кодексу або які стосуються справ, повністю або частково врегульованих у цьому Кодексі;

2) відкликаються всі звичаї, які скасовуються канонами Кодексу або суперечать їм і не є столітніми або незапам'ятними».

Хоча даний канон і є інформативним, але має дуже важливе значення для партикулярного права, оскільки регламентує його відношення до загального права. З тексту цитованого канону бачимо, що новий Кодекс встановлює чіткі рамки для дії партикулярного права Східних Церков, яке діяло до його проголошення, підпорядковуючи партикулярне право приписам загальних норм Кодексу. Разом з тим, загальне право залишає чинними лише столітні або незапам'ятні звичаї. Таким чином, завдяки даному каноні встановлюється юридичне відношення партикулярного права помісних Східних Церков до приписів ККСЦ.

Не менш важливою для розуміння юридичної ваги партикулярного законодавства стосовно загального права є норма, окреслена в другому параграфі канону 1493, яка звучить так: «Під назву партикулярного права підпадають усі закони, законні звичаї, статuti та інші правові приписи, які не спільні для всієї Церкви і всіх Східних Церков». Цей параграф ідентифікує партикулярне право, тобто вказує на всі ті юридичні джерела, які слід брати до уваги при розгляді питань, які пов'язані з проблемами правотворення в помісних Східних Церквах. Наприклад, кодифікації партикулярного законодавства. Дві вищезгадані норми дають можливість зрозуміти саме поняття партикулярного права і його роль у канонічному праві Східних католицьких Церков. Загалом ККСЦ має 157 канонів, які відкликаються до приписів партикулярного права власної Церкви свого права. Крім того, проголошення Кодексу стало мотивом до активізації синодальної діяльності УГКЦ, яка, як побачимо пізніше на сторінках цієї дисертації, старалася

створити свої органи управління відповідно до його вимог. Так, на перших після легалізації Синодах наш єпископат обрав членів і заступників постійного Синоду, було призначено членів курії Верховного Архієпископа, утворено відповідні комісії.

Ще одна важлива роль партикулярного права загалом і нашого зокрема полягає в тому, що саме завдяки партикулярному праву Східних Церков можна легко вирішити ту важливу, на нашу думку, проблему, яка сьогодні порушується деякими духовними особами. Її можна сформулювати наступним виразом: «Східний Кодекс – це лише копія Кодексу Латинської Церкви». Як відповісти на це запитання? Чи справді східне право – лише трохи переписаний варіант латинського законодавства? Відповідь на це питання дає в своїй автобіографічній книзі «Під опікою Божого Провидіння» Преосвященний Владика професор Кир Софрон Мудрий ЧСВВ, заслужений єпископ Івано-Франківської єпархії УГКЦ і один з учасників кодифікаційної комісії з підготовки ККСЦ. Його Преосвященство пише в своїх спогадах: «Комісія збиралася щорічно на один місяць для перегляду і дискусій щодо окремих частин Кодексу і формулювання канонів. Переглядали джерела церковного права Східних Церков, їх канонів і звичаїв. Тому неправдою є те, що Кодекс Канонів Східних Церков – це ніби копіювання Кодексу Латинської Церкви» [10, с. 91].

Велике значення в розв'язанні даної проблеми має саме партикулярне законодавство Східних Церков і, зокрема, Київської Церкви. Підтвердженням цього є той факт, що Кодекс Канонів Східних Церков має більше ста канонів, які посилаються на постанови двох помісних Синодів нашої Церкви – Замоїського і Львівського. Отже, саме партикулярне право є тим елементом, на якому базується сам Кодекс. Звичайно, крім джерел права Східних Церков, Кодекс має ряд інших джерел, до яких належать документи Римських Архієреїв або рішення II Ватиканського Собору, але така джерельна база зумовлена тим, що Східні Католицькі Церкви хоча і є Церквами свого права, але при цьому вони все-таки є частиною єдиної Католицької Церкви.

Цією самою обставиною, яка впливає з еклезіології II Ватиканського Собору, згідно з якою Вселенська Церква складається з помісних Церков, оформлених за її зразком [1, с. 107], пояснюється значна подібність між Кодексом Канонів Східних Церков і Кодексом Канонічного Права Латинської Церкви, який був реформований після II Ватиканського Собору і в новій редакції проголошений Святішим Отцем Іваном Павлом II в 1983 році. Французький каноніст Рене Метц визначив, що з 1546 канонів східного Кодексу більше ніж 1000 мають відповідний канон у латинському праві [15, с. 169].

Професор Карл-Герольд Фюрст, говорячи про взаємодію латинського і східного канонічного права, звертає увагу на перший канон ККСЦ, який, за його словами, поширює дію східного Кодексу на Латинську Церкву в випадку виразного

припису [17, с. 146]. Канон 1 ККСЦ говорить наступне: «Канони цього Кодексу стосуються всіх східних Католицьких Церков і тільки їх, хіба що виразно постановляється щось інше щодо відносин з Латинською Церквою». Приклад таких відносин і відповідних приписів східного Кодексу можна, зокрема, побачити в каноні 696, § 1 і 2, де мова йде про уділення тайни миропомазання. Зрештою, взаємодія і подібність двох Кодексів Канонічного Права продиктовані тим, що обидва документи і Апостольська Конституція «Pastor Bonus» є складовими частинами корпусу внутрішньоконституційного права Вселенської Католицької Церкви [12, с. 50].

Можна з певністю сказати, що проголошення Кодексу Канонів Східних Церков мало велике значення для розвитку нашого партикулярного права зокрема і церковного законодавства Католицької Церкви загалом, оскільки Кодекс не лише врегулював актуальні проблеми життя і діяльності Східних католицьких Церков, але й вніс внутрішній порядок в цілій Вселенській Церкві.

3. Формування партикулярного права після легалізації Української Греко-Католицької Церкви 1989-2004 років

Останній період розвитку партикулярного права УГКЦ охоплює досить значний відрізок часу тривалістю 25 років. Це час найбільш інтенсивного розвитку церковного законодавства нашої Церкви, що вмотивовано відновленням легального статусу її існування в Україні саме на початку вказаного періоду, в 1989 році. Події, які відбулися того пам'ятного для нашої Церкви року, стали кульмінаційним моментом багатолітньої боротьби духовенства і вірних Української Греко-Католицької Церкви за її свободу. Саме в 1989 році створилися сприятливі умови для виходу нашої Церкви з більш як сорокалітнього глибокого підпілля.

Почалося все ще в 1985 році, коли перший і одночасно останній президент СРСР Михайло Горбачов на пленумі ЦК КПРС проголосив зміну внутрішньополітичного курсу Радянського Союзу, яка ввійшла в історію під назвою «перебудова».

Проголошений Горбачовим курс передбачав свободу слова і думки. Така позиція радянського керівництва позначилася в Україні підвищенням політичної активності громадян. За такої політично сприятливої ситуації духовенство УГКЦ почало активну діяльність, метою якої стала легалізація Церкви в Україні. Очолив цей рух преосвященний владика Павло Василик – єпископ-коад'ютор Івано-Франківської єпархії УГКЦ. За його ініціативою 4 серпня 1987 року групою духовенства і мирян Української Греко-Католицької Церкви було написано відкритого листа до Святішого Отця Івана Павла II, що було сміливим викликом для радянської системи [6, с. 35]. В документі, зокрема, говорилося: «Ми, єпископи, священники, монахи, монахині й вірні Католицької Церкви в Україні, що нижче

підписалися, заявляємо, що у зв'язку з перебудовою в СРСР і більш сприятливими умовами, що склалися, а також у зв'язку з ювілеєм 1000-ліття хрещення України вважаємо за недоцільне продовжувати перебування у підпіллі, а тому просимо Вашу Святість сприяти всіма можливими способами правній легалізації Української Католицької Церкви в СРСР. Одночасно звертаємося через Вашу Святість до уряду СРСР з нашою заявою про вихід певної частини Української Католицької Церкви з підпілля.

У прискоренні процесу легалізації УГКЦ значну роль відіграло святкування 1000-ліття Хрещення Київської Русі. Під час перебування у Москві державної делегації Ватикану, яка брала участь у святкуваннях, відбулася зустріч кардиналів Казароллі і Віллебранса з єпископами УГКЦ Филімоном Курчабою, ЧНІ і Павлом Василюком 10 червня 1988 року. За легалізацію було зібрано 120 тис. підписів. Інформацію про стан Греко-Католицької Церкви подавали впливові європейські ЗМІ: «The New York Times», «Independent», «Le Figaro». Кардинал Казароллі передав президенту СРСР Михайлу Горбачову листа від Святішого Отця, в якому Римський Архієрей порушував питання про стан УГКЦ [там само, с. 36].

Питання про статус Греко-Католицької Церкви було одним із пунктів, які обговорювалися під час зустрічі президента США Рональда Рейгана з президентом Горбачовим у Москві.

Останній період боротьби за легалізацію УГКЦ розпочався в 1989 році. Тоді духовенство, яке підписало заяву від 4 серпня 1987 року, прибуло у Москву з метою зустрічі з президентом для обговорення питання легалізації, проте членам делегації було відмовлено в зустрічі з Горбачовим, після чого представники Греко-Католицької Церкви розпочали добровільне голодування у приймальні Верховної Ради Радянського Союзу.

17 вересня 1989 року у Львові більше 250 тис. чоловік взяли участь в акції на підтримку легалізації УГКЦ. Акція завершилася походом з центру міста до собору св. Юра і мітингом під стінами церкви, який намагалися розігнати силами міліції. Була поставлена вимога передати собор під юрисдикцію Греко-Католицької Церкви. У зв'язку з подіями на подвір'ї собору св. Юра львівський митрополит РПЦ Никодим (Руснак) подав позов до прокуратури з вимогою покарання учасників акції. Через такі дії митрополита Никодима згодом було відкликано до Харкова через опір львівської інтелігенції [7, с. 402]. Замітка про акцію віруючих на Святоюрській горі була опублікована в газеті «Московские новости», що різко викликало негативну оцінку екзарха РПЦ в Україні митрополита Київського і Галицького Філарета (Денисенка), який так висловився з цього приводу: «Греко-Католицької Церкви східного обряду (або уніатської) на Україні немає уже більше сорока років. Її самоліквідація почалася в березні 1946 року на церковному соборі у м. Львові, коли єпископи, священники і представники мирян оголосили про

анулювання унії, нав'язаної віруючим в 1596 році на церковному соборі в Бресті. Рішення Львівського собору підтримала переважна більшість греко-католиків, і майже всі парафії цього регіону воз'єднались з Руською православною церквою. Чим був викликаний цей акт? Безперечно, не сталінськими репресіями, які ми всі засудуємо, а тим, що штучно створена на території захоплених земель України і Білорусії уніатська церква зжила себе. Повністю скомпрометували себе ієрархи Греко-Католицької Церкви в очах простих віруючих і духовенства в роки Другої світової війни своїм співробітництвом з окупаційним режимом і бандерівськими націоналістичними бандами. Не дай Бог, якщо б УГКЦ була легалізована» [6, с. 39].

Офіційний дозвіл на реєстрацію греко-католицьких громад був даний органами державної влади СРСР 20 листопада 1989 року, а 6 квітня 1990 року Львівська міська Рада прийняла рішення про передачу собору св. Юра УГКЦ. Воно викликало шквал критики з боку того таки митрополита Філарета: «Депутати Львівської міської Ради беруть на себе всю відповідальність за розпалювання релігійної ворожнечі, за розділення нашого народу і сім'ї, за національний розбрат, за ображення релігійних почуттів і зневажання святині, за роздирання української душі» [7, с. 390]. Кульмінацією легалізації УГКЦ в Україні стало повернення Верховного Архієпископа Мирослава-Івана Кардинала Любачівського з Риму до Львова 30-31 березня 1991 року.

Отримавши офіційне визнання, УГКЦ змогла вільно розвиватися. Процес становлення і подальшого розвитку нашої Церкви після виходу з підпілля є одночасно процесом інтенсивного розвитку її партикулярного права.

Так, перший Синод нашої Церкви після легалізації відбувся у Ватикані 25-26 червня 1990 року, єпископи катакомбної Церкви були вперше запрошені до Ватикану на зустріч зі Святішим Отцем. Він також запросив на аудієнцію єпископів УГКЦ з-за кордону. Наради проводив Мирослав-Іван Кардинал Любачівський, верховний архієпископ Львова.

Синод прийняв ряд важливих рішень щодо ієрархічної структури УГКЦ, зокрема просити Святішого Отця визнати архієрейську хіротонію владик підпільної Церкви.

Синод таємним голосуванням схвалив такі призначення єпископів, а також просив Святішого Отця про їх затвердження:

1. Володимира Стернюка – місцеоблюстителем верховного архієпископа Львівського.
2. Филімона Курчабу – єпископом-помічником Львівським.
3. Юліана Вороновського – єпископом-помічником Львівським.
4. Михайла Сабригу – єпископом-помічником Львівським.
5. Софрона Дмитерка – єпархом Івано-Франківським.

6. Павла Василика – єпископом-коад'ютором Івано-Франківським.
7. Іриней Білика – єпископом-помічником Івано-Франківським.
8. Івана Семедія – єпархом Мукачівсько-Ужгородським.
9. Івана Маргітича – єпископом-помічником Мукачівсько-Ужгородським.
10. Йосифа Головача – єпископом-помічником Мукачівсько-Ужгородським.

Синод відхилив пропозицію Апостольського Престолу про обрання трьох кандидатів на коад'ютора верховного архієпископа Львівського і представлення їх Святішому Отцеві для вибору, при цьому Отці Синоду просять надати їм більше часу на роздуми, оскільки єпископи з України ще не досить добре знають єпископів з діаспори.

Наступний надзвичайний Синод проходив у Римі з 3 по 10 лютого 1991 року. Його було скликано на вимогу папи і з його благословення для обрання кандидатів на нового верховного архієпископа Львівського. На Синоді були присутні всі владика з України та діаспори, крім Володимира Стернюка, Івана Семедія, Івана Маргітича і Йосифа Головача. На першій сесії Синоду почесними гостями були: архієпископ Анджело Содано – заступник Держсекретаря Ватикану і архієпископ Мирослав Марусин – секретар Конгрегації Східних Церков. Після того, як гості залишили засідання, Синод розпочав обговорення питань порядку денного і прийняв наступні рішення:

1. Було одноголосно прийнято ієрархічні призначення Апостольською Столицею владик в Україні так, як це проголошено в «L'Osservatore Romano» від 16 січня 1991 р.

2. Постановили утворити комісію з єпископів України, котра вивчила б потребу створення нових єпархій в Україні та узгодила б їхні межі для рішення на наступному Синоді.

3. Схвалили, щоб єпископи з України обрали окрему комісію у складі владик, священників, ченців і мирян для вивчення питання про можливість проведення Євхаристійного Конгресу у Львові під час ювілею 400-річчя Берестейського і 350-річчя Ужгородського відновлення церковної єдності.

4. Слухали слово владика Інокентія Лотоцького на тему «Один Хліб – одне Тіло».

5. Слухали слово владика Івана Прашка про наукову конференцію у Львові в 1994 р. в рамках святкування 400-річчя Берестейського і 350-річчя Ужгородського відновлення єдності нашої Церкви з Вселенською Церквою.

Схвалили:

- а) проведення Міжнародного Наукового Конгресу в Римі в 1995-96 рр.;
- б) проведення Наукової Конференції у Львові в 1992-93 рр.;
- в) Наукову Комісію у складі: проф. д-р Мирослава Лабунька – голова; члени: о. митрат Іван Хома, о. проф. д-р Ігор Мончак, о. монс. д-р Іван Дадько,

о. проф. д-р Олександр Баран, о. протоархімандрит Ісидор Патрило, о. ректор Софрон Мудрий, о. д-р Дмитро Блажейовський, сестра Софія Сенік.

Схвалено тимчасовий бюджет.

Слухали доповідь протоархімандрита Ісидора Патрила і о. д-ра Івана Дацька про потребу Статуту УГКЦ в Україні, який треба представити органам державної влади України для реєстрації.

Постановили просити о. Івана Жужика опрацювати проект такого Статуту та передати його Синодальній Канонічній Комісії.

Слухали доповідь владика Єроніма Химія, голови Синодальної Канонічної Комісії, про працю над підготовкою пропозицій до Партикулярного Права нашої Церкви.

Слухали аргументацію митрополита Максима стосовно заборони з боку Апостольської Столиці святити жонатих кандидатів у священники в західній діаспорі. Прийняли пропозицію митрополита Максима просити Апостольську Столицю відкликати таку заборону.

Слухали доповіді митрополита Максима про можливість окремого церковного права, т. зв. *ius speciale*, на основі якого східні патріархи одержали б юрисдикцію над своїми вірними поза межами території їхніх патріархатів.

Схвалили створити особливу Комісію для вивчення і оформлення пропозицій такого *ius speciale* для нашої Церкви в особах: митроп. Максим — голова; члени: о. Софрон Мудрий, о. Ісидор Патрило, о. Іван Жужик, о. Клим Корчагін.

Слід зауважити, що мета проведення даного Синоду, тобто обрання кандидатів на верховного архієпископа Львівського, так і не була зреалізована.

Після проголошення незалежності Синоди УГКЦ відбувалися на території України.

В 1992 році відбувся перший Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви на території України. Він пройшов у Львові з 16 по 31 травня 1992 року.

Цей Синод був присвячений організаційним і літургічним питанням.

Щодо організації канонічних структур УГКЦ, то на цьому Синоді було прийнято наступні рішення:

1. Обрано членів і заступників Постійного Синоду терміном на п'ять років. Членами Постійного Синоду були обрані владика: Софрон Дмитерко — Івано-Франківський єпарх, вл. Михайло Гринчишин — екзарх Франції, Бенелоксу і Швейцарії, вл. Іван Мартиняк — Перемишльський єпарх, вл. Іван Маргітч — Мукачівський вікарій.

2. Заступниками членів Постійного Синоду стали владика: Михайло Сабрига — Тернопільський єпарх, Василь Лостен — Стемфордський єпарх, Михайло Кучмяк — екзарх Великобританії і Филімон Курчаба — Львівський вікарій.

Питання обрання єпископа Івана Маргітича членом Постійного Синоду Української Греко-Католицької Церкви коментує у своїй докторській праці отець-доктор Олег Касків. Посилаючись на ряд приписів Кодексу Канонів Східних Церков, він доводить, що мукачівсько-ужгородський єпископ-помічник не міг згідно з вимогами права бути обраним членом Постійного Синоду УГКЦ. Свою думку отець Олег ґрунтує на нормі канону 102, § 1 ККСЦ, в якому говориться: «На Синод Єпископів патріаршої Церкви мають бути скликані всі висвячені єпископи цієї Церкви і тільки вони, де б не були поставлені, за винятком тих, про яких мова в кан. 953, § 1, або тих, які підлягають канонічному покаранню, про що мова в канн. 1433 і 1434». Словосполучення «цієї Церкви», вжите в цитованому каноні, дає право участі в Синоді лише тим Єпископам, які належать до певної Церкви свого права. Єпископи інших Церков не можуть бути членами Синоду Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. Оскільки Мукачівсько-Ужгородська єпархія не є частиною території УГКЦ, а є окремою Церквою свого права, то її єпископи не можуть бути членами Синоду УГКЦ [8, с. 34].

Було призначено членів курії верховного архієпископа: отець Іван Дацько – канцлер, отець Рафаїл Турконяк – економ, о. Йосиф Андріішин – голова трибуналу, о. Гліб Лончина – голова літургічної Комісії.

Синод прийняв канони спеціального права (146-150).

Синод пропонує такі версії канонів:

1. Канон 148, § 1: «Патріарх має право й обов'язок дбати про усіх вірних, які перебувають поза межами патріархальної Церкви, і, повідомивши Апостольський Престол, їх візитувати самому чи через візитатора, якого він вишле».

2. Канон 148, § 2: «Патріарх про свою візитацію в догідному часі повідомить Єпископа цих вірних; а візитатор раніш, ніж приступить до візитації, повинен звернутися до єпархіального Єпископа цих вірних, щоб пред'явити листа з іменуванням».

3. Канон 148, § 3: «Патріарх обговорить відбуту візитацію на Синоді Єпископів патріаршої Церкви; може запропонувати Апостольському Престолові відповідні засоби повсюду на землі подбати про захист і ріст духовного добра вірних його Церкви, навіть, додержуючи канонів про вибір Єпископів, призначати Єпископів і творити власні єпархії та екзархати за згодою Апостольського Престолу».

4. Канон 149: «Кандидатів, принаймні трьох, для виконання уряду єпархіального Єпископа, Єпископа-Кoad'ютора або Єпископа-Помічника поза межами території патріаршої Церкви, Синод Єпископів патріаршої Церкви обирає згідно з канонами про вибори Єпископів; з-поміж трьох кандидатів обирає єпископа Глава Церкви свого права і за згодою Апостольського Престолу призначає».

Синод прийняв проект створення нових епархій на території України і доручив Верховному Архієпископові подати його до Апостольського Престолу для затвердження: Львівська Архієпархія; Івано-Франківська Епархія; Мукачівська Епархія; Тернопільська Епархія; Коломийсько-Чернівецька Епархія; Самбірсько-Дрогобицька Епархія; Чернігівсько-Вишгородська Епархія.

Синод прийняв рішення звернутися до Апостольського Престолу з проханням про створення нових епархій і митрополій за кордоном:

- 1) просити Апостольську Столицю про створення другої епархії в Аргентині;
- 2) просити Апостольську Столицю про створення митрополії для УГКЦ в Бразилії;
- 3) просити Апостольську Столицю про створення митрополії для УГКЦ в Польщі.

Синод розглянув питання патріархату і прийняв рішення надіслати до Святішого Отця прохання, щоб він виконав постанову II Ватиканського Собору і створив Київсько-Галицький Патріархат для Української Греко-Католицької Церкви.

На Синоді було прийнято рішення щодо рукоположення в священство одружених кандидатів в діаспорі:

Просити Святішого Отця, щоб, згідно з постановою Другого Ватиканського Собору, Кодексу Канонів Східних Церков і традиції нашої Церкви, він дозволив на поселеннях висвячувати жонатих кандидатів на священників.

Синод повторно схвалив рішення Синоду з 1989 року стосовно врочистого відзначення Ювілею Берестейського і Ужгородського відновлення церковної єдності. Ці ювілейні святкування відбули в парафіях та епархіях, а всенародне у Львові і в Римі з участю Святішого Отця у св. Літургії, Молебні у залі Константина і мистецький концерт. Синод постановив просити Святішого Отця, щоб написав окрему енцикліку або листа з цієї нагоди.

Літургічні постанови:

У справі перекладу літургічних текстів із церковнослов'янської на українську мову прийнято проект митрополита Стефана Сулика:

а) у сучасних умовах життя народу наша Церква в Україні і поза нею мусить мати тільки один текст всіх літургічних книг. Це буде об'єднувати нас по всьому світу з Церквою-матір'ю на рідних землях;

б) ці тексти мусять бути повним і вірним перекладом на живу українську мову всіх літургічних книг, що були видані для нашої Церкви Апостольською Столицею. Вони повинні включати усі Служби Божі, тобто Літургію Івана Золотоустого, Літургію Василя Великого і Службу Ранішеосвячених Дарів. Вони повинні вийти разом, хоч не конче одною книгою. Крім цього, треба водночас зробити новий переклад усіх інших літургічних книг, виданих для нашої Церкви

Апостольською Столицею, щоб таким чином дійти до гармонії поодиноких висловів, назв і фраз;

в) у перекладі текстів Літургічних книг, виданих Апостольською Столицею з церковнослов'янської на українську мову, ніхто не має права робити які-небудь зміни, поправки чи пропущення без окремого дозволу Апостольської Столиці. Новий Кодекс Канонів приписує: «Затвердження літургічних текстів, після попередньої перевірки Апостольським Престолом, застерігається в патріарших Церквах Патріархові за згодою Синоду Єпископів» (к. 657, § 1). Знову ж канон 668, § 2 каже, що поза авторитетом Патріарха із Синодом єпископів «ніхто інший не повинен нічого до постанов цієї влади додавати, від них віднімати або їх змінювати» (в літургічних текстах). А канон 656, § 1 приписує: «У літургічних відправах слід використовувати тільки книги з церковним затвердженням»;

г) український переклад літургічних книг нашої Церкви, що їх видала Апостольська Столиця, повинен після попереднього перегляду Апостольською Столицею бути апробований Верховним Архієпископом за згодою Синоду єпископів, згідно з вимогою нашого Кодексу Канонів (кан. 657, § 1 і 2, а також Декрет про Східні Католицькі Церкви, ч. 23);

г) для здійснення вищезазначених постанов цей Священний Синод повинен встановити окрему Літургічну Комісію при Курії Верховного Архієпископа, з дорученням подбати про переклад з церковнослов'янської на живу українську мову повних текстів (без будь-яких змін у самому тексті) всіх літургічних книг, що їх видала Апостольська Столиця для нашої Церкви;

д) щоб цей український переклад зберіг фонетичну красу нашої мови та відповідав усім вимогам сучасного життя нашої Церкви, його повинна виконати колегія найкращих професійних філологів, знавців української літературної мови в Україні, під проводом Літургічної Комісії при Курії Верховного Архієпископа;

е) при цьому було б дуже бажаним, щоб ця Літургічна Комісія могла працювати над українським перекладом наших літургічних книг у порозумінні і співпраці з нашими братами православних Церков в Україні, щоб в душі нашого екуменічного діалогу з ними ми могли вже тепер приготувати нашу єдність Христової Церкви в Україні, до якої нас усіх закликає Христос;

е) перекладені тексти наших літургічних книг будуть розіслані всім нашим владикам, багатьом священникам, диригентам визначніших церковних хорів та музикознавцям. Їхні зауваження Літургічна Комісія візьме до уваги.

Поки буде здійснений такий переклад, уживання літургічних перекладів залишити *in statu quo*, тобто коли в якійсь єпархії введено якийсь текст, то всі, навіть прихожі, повинні цього тексту вживати, тобто переклад Йосифа Сліпого чи Синоду з 1988 року.

Схвалено текст щоденних молитов: «Отче наш» і «Богородице Діво»:

«Отче наш, що єси на небесах, нехай святиться ім'я Твоє, нехай прийде царство Твоє, нехай буде воля Твоя як на небі, так і на землі. Хліб наш насущний дай нам сьогодні і прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим, і не введи нас у спокусу, але визволи нас від лукавого».

«Богородице Діво, радуйся, благодатна Маріє, Господь з Тобою! Благословенна Ти між жінками і благословенний плід лона Твого, бо Ти породила Христа Спасителя душ наших».

Для збереження послідовності в літургічному житті нашої Церкви цей священний Синод пригадує, що літургічні постанови Замоїського Синоду залишаються обов'язуєчими:

- 1) антимінс покласти під верхній обрус на святій трапезі;
- 2) в Символі Віри ісповідувати походження Святого Духа «від Отця і Сина»;
- 3) під час Божественної Літургії забороняється уживання губки й теплоти;
- 4) під час Божественної Літургії освячувати частинці воднораз з Агнцем;
- 5) Пресвяту Євхаристію не подавати немовлятам, доки вони не досягнуть свідомого віку.

Молитвослов для священників уживати нового видання Отців Василіян (1990 р.). Коли ж вийдуть нові переклади літургійних книг, також і Молитвослов буде достосований до них.

Другий Синод відбувся у Львові 20–27 лютого 1994 року.

Він був присвячений переважно питанням святкування ювілейних дат – 400-річчя Берестейської і 350-річчя Ужгородської уній. З цих питань були прийняті наступні рішення:

Схвалено програму святкувань в 1996 році 400-ліття Берестейського і 350-ліття Ужгородського відновлення церковної єдності:

1) відзначити цей ювілей Ювілейним Святим Роком, починаючи урочистим відкриттям у листопаді 1995 р. в Римі, а завершуючи в жовтні 1996 р. під час Синоду Єпископів у Львові;

2) зорганізувати Центральний Ювілейний Комітет і Діючий Ювілейний Комітет у Львові, а в кожній єпархії – Єпархіальний Ювілейний Комітет;

3) підготувати цикл проповідей на теми Берестейського і Ужгородського повернення церковної єдності, а відтак переслати всім владикам, а владикам – священникам;

4) відбути тижневі або хоча б триденні святі місії по парафіях; зорганізувати світовий з'їзд молоді у Львові;

5) зорганізувати багатолюдні ювілейні відпустові проці до наших славних відпустових святинь і чудотворних ікон;

б) просити Святішого Отця Івана Павла II написати енцикліку на тему нашого ювілею та єдності церков.

Також Синод розглянув актуальні питання церковного життя:

Проект «Статуту Єпископів Української Греко-Католицької Церкви» відкласти для дальшого вивчення владиками і добрими знавцями церковного права.

Особливим листом і добре науково обґрунтованими аргументами просити Святішого Отця Івана Павла II, щоб окремим декретом поширив юрисдикцію Верховного Архієпископа Львова і нашого Синоду Єпископів на всю територію сучасної Української держави. Потреба поширення юрисдикції є кончеюстю стисла пасторального і екуменічного характеру.

Користуючись приписами кан. 709 Кодексу Канонів Східних Церков, цей Синод дозволяє єпархіальним владикам нашої Церкви встановити відповідні правила згідно з вимогами нашого обряду і там, де є велика потреба, призначити гідних, чесних і прикладних та практикуючих чоловіків-мирян або черниць бути надзвичайними служителями при роздаванні Пресвятої Євхаристії.

Просити Апостольську Столицю поділити Мукачівську Єпархію, створюючи нову з осідком у Хусті, а тоді створити Мукачівську митрополію, щоб зберегти притаманні Закарпаттю специфічні обряди. Нова митрополія окремим Папським декретом була б приєднана до Львівського Верховного Архієпископства, щоб так зберегти єдність нашої Церкви.

Просити Апостольську Столицю створити ще одну єпархію в Польщі, а Перемишльську єпархію піднести до гідності митрополії.

Просити Святішого Отця Івана Павла II розглянути можливість створення апостольського екзархату в центральній Росії для вдоволення пастирських потреб вірних греко-католиків на всій її розлогій території.

Запросити Святішого Отця Івана Павла II відвідати Україну під час 1996 Ювілейного Святого Року віднови церковної єдності.

Синод схвалив відновлення і навчальну програму Львівської Богословської Академії.

Синод схвалив план проведення Собору УГКЦ у Львові в жовтні 1996 року.

Синодальні комісії залишаються ті самі, що їх обрав Синод у 1992 р.

Третій Синод проходив у Римі 16-25 листопада 1995 року.

Найважливішим рішенням цього Синоду було прийняття «Статуту Синоду Єпископів Української Греко-Католицької Церкви».

Обширно розглядає цей Синод питання беатифікації і канонізації й пропонує такі рішення з даного приводу:

1. Для ведення справ беатифікації і канонізації блаженних і святих УГКЦ:

а) створити у Львові бюро для ведення цих справ;

б) встановити митрополитський трибунал;
в) призначити нотаріуса;
г) іменувати Постулятора і його помічників;
г) виготовити список кандидатів на блаженних і святих та розпочати переслухання свідків згідно з приписами дотичних церковних законів.

2. Крім того, на Синоді було прийнято ще ряд важливих постанов, а саме: представлено проект «Статуту Патріаршої Курії УГКЦ». Проте Синод не схвалив його, відкинувши як такий, який суперечить церковним законам. Синод схвалив постанову відкликати цей проект Статуту з усіх державних інстанцій України, де він був представлений до затвердження.

3. Особливим листом:

а) поновити запрошення Синоду Єпископів Святішому Отцю приїхати в Україну з апостольсько-пастирськими відвідинами (до Києва, Львова, Ужгорода і Зарваниці) в 1996 році;

б) звернутися з листом до Президента України Леоніда Кучми з проханням запросити Папу відвідати Україну. При тому просити Президента, щоб призначив посла України в Ватикані.

4. Запросити відвідати цей Синод Кардинала Ахілле Сільвестріні, Префекта Конгрегації для Східних Церков, архієпископа Мирослава Марусина, секретаря Конгрегації для Східних Церков і архієпископа Антоніо Франко, Апостольського Нунція в Україні.

5. Усі єпархії УГКЦ в Україні і в діаспорі зобов'язані фінансово підтримувати Верховного Архієпископа, Главу нашої Церкви. По всіх церквах проводити збір добровільних пожертв у найближчу до 30 листопада неділю, на т. зв. Андріїв гриш, починаючи з 1996 року. При особливій потребі Економ Глави нашої Церкви приготує бюджет оподаткування поодиноких єпархій, який передасть Верховному Архієпископу і Синоду Єпископів для схвалення.

6. Прохання Архимандрині Сестер Василянок, Матері Дії, щоб Синод проголосив святу Макрину, сестру св. Василя Великого, бдінкою з власною службою, яку уклав о. Ісидор Дольницький, передати богословській і літургійній синодальним комісіям для студії і рішення на наступному Синоді.

7. Для відзначення 400-ліття Берестейського і 350-ліття Ужгородського відновлення церковної єдності в 1996 році провести:

а) святкування в Римі 6-7 липня 1996 р. Хор «Гомін» (200 осіб) під керівництвом диригента Олега Циглика співатиме св. Літургію в базиліці святого Петра. Комітет для приготувань цих святкувань очолить Владика Іриней Білик. Заангажувати за належною винагородою маестро Володимира Луцїва для координації підготовки і виконання програми;

б) фестиваль хорового співу у Львові 21-25 вересня 1996 р.;

в) світовий з'їзд «Українська Молодь Христові» у Львові 9-11 липня 1996 р.

8. Собор УГКЦ розпочати в 1996 році, а закінчити в 2000 році. Тема Собору «Місце УГКЦ у Вселенській Церкві».

9. Вимагати звіту Фонду на побудову патріаршого собору в Києві.

Важливим для розвитку священничої формації і духовної освіти нашої Церкви був четвертий Синод, який відбувся у Львові 14-21 жовтня 1996 року. Велика частина рішень цього Синоду присвячена саме питанню духовних семінарій і богословської освіти в УГКЦ.

Створити Колегію богословської освіти України та Колегію богословської освіти помісної УГКЦ, які б відповідали за структуру, програму та координацію праці духовних навчальних закладів УГКЦ в Україні й на поселеннях.

Доручити Колегії богословської освіти України призначити членів контрольної комісії семінарій для перевірки виконання програми навчання в духовних навчальних закладах України, комісія звітує Єпископатові України.

Синод Єпископів створює окрему комісію, яка наглядатиме за виконанням програми богословських студій.

Синод Єпископів доручає відповідній комісії богословських студій подбати про опрацювання і затвердження єдиної програми формативного і академічного курсів для підготовки священників у цілій нашій Церкві.

Синод Єпископів пропонує створити раду ректорів семінарій з України і в міру можливостей з поселень, яка повинна збиратися два рази щорічно (перед початком і після закінчення навчального року).

Стверджуючи факт надто молодого віку кандидатів до семінарії, Синод Єпископів визначає вік прийняття до семінарій в Україні на 17 років життя. Синод пропонує, щоб перший рік був підготовчим для оцінки кандидатів перед шестилітніми богословськими студіями. Доручається Академічній комісії розробити програму цього підготовчого року для кращої інтелектуальної християнської духовної підтримки.

Синод Єпископів доручає ректоратам семінарій обов'язково подбати про відповідну психологічну і фізичну перевірку як кандидатів до навчання, так і кандидатів до свячення.

Доручається посилати на студії за кордон кандидатів лише після закінчення повного курсу богослов'я в семінаріях України та пасторальної практики, хіба що Єпарх вирішить інакше.

Студенти богослов'я з України, які відбули свої студії за кордоном, повинні проходити принаймні рік пасторальної формації в семінаріях України.

Студенти богослов'я з України повинні вимагати від уряду України відповідних заходів, щоб дипломи наших семінарій, інститутів та академій були прирівняні до дипломів випускників державних навчальних закладів.

Єпархіальні Єпископи докладуть усіх старань задля підготовки кадрів професорів богослов'я.

Синод Єпископів доручає Єпископам дбати про постійну формацію своїх священників.

Синод Єпископів доручає Єпархіальним Єпископам, турбуючись про навчання вихованців, часто відвідувати семінарію, особливо коли йдеться про тих, що мають бути висвячені (кан. 356, § 2).

Єпископам слід брати до уваги рекомендації ректорів семінарій щодо кандидатів до семінарії і шанувати рішення ректорату стосовно кандидатів до свячень.

Доручається нашим Єпископам, щоб вони в міру можливостей сприяли обмінові вихованцями і священниками з України та з поселень для збагачення пасторального досвіду і духовного зближення з матірною Церквою.

Де є потреба, Єпарх може подбати про створення можливостей для богословських студій і підготовки до душпастирювання осіб пізнього покликання до священничого служіння (кан. 344, § 4).

Синод Єпископів рекомендує дбати про те, щоб ректорати семінарій заохочували кандидатів до священничого служіння там, де є найбільша потреба Церкви.

У духовних семінаріях треба виховувати семінаристів, щоб були глибоко віруючими, побожними, відданими праці для Церкви і свого народу.

У вихованні нинішньої української молоді, як і семінаристів, вимагається особливо плекання чесноти мужності та готовності до самопожертви. Поштовхом до цього плекання повинна бути любов до Бога і практична любов до ближнього.

У семінаріях та духовних інститутах нашої Церкви доручається плекати повне усвідомлення вартості-заохоти і практичного приготування вихованців до священства в неодруженому стані, подаючи його як ідеал всецілої посвяти Христові і його Церкві.

Згідно з каноном 373 ККСЦ і постійною традицією християнського сходу про одружене і неодружене священство Синод Єпископів доручає зберігати давню традицію одруженого духовенства в нашій Церкві.

До програми семінарії обов'язково ввести навчання доброї поведінки та етикету.

Синод Єпископів доручає подбати про те, щоб семінарії мали власний фонд для свого утримання, яким мають розпоряджатися і звітувати перед Єпископом.

Синод Єпископів доручає призначити єдиний текст літургійних богослужінь та рубрик для одностайного виховання кандидатів у всіх семінаріях.

Синод Єпископів рекомендує звернути особливу увагу на духовну та інтелектуальну підготовку майбутніх дружин священників та пропонує створити

для них особливі товариства в єпархіях для дальшого збагачення їх духовного життя.

Також Синод розглянув питання молоді і катехизації та прийняв ряд рішень з даних питань.

Синод приймає пріоритетність, обов'язковість розгляду і вирішення молодіжних питань на Синодах і Постійних Синодах за порядком: розгляд стану справ, звіт Єпархів, прийняття нових рішень з призначенням конкретних виконавців та необхідним забезпеченням.

Для утворення молодіжної комісії при Патріаршій Курії Синод створить організаційний комітет на чолі з Єпископом, призначить необхідні кошти і визначить термін до наступного Синоду для вирішення таких питань: призначення Єпископа, відповідального за молодіжні справи, зі штатом виконавців, необхідним технічним та фінансовим забезпеченням; формування особового складу комісії з представників Архієпархії, Єпархій, Екзархатів, молодіжних християнських рухів, спільнот; опрацювання статуту, який регламентуватиме працю комісії з програмою мінімум та максимум.

Синод почне виробляти довготермінову програму молодіжного апостоляту, першими кроками якої будуть: утворення на рівні Патріаршої курії молодіжної комісії з участю всіх Єпархій з виконавчим органом, фінансовим забезпеченням і можливістю видавати друкований обіжник чи бюлетень; рішення про проведення окремої сесії Собору, повністю присвяченої молодіжним питанням, з якнайширшим представництвом молоді всіх Єпархій, монаших чинів, запрошення до участі представників громадських, молодіжних, мирянських організацій та державних структур, які працюють з молоддю.

Синод прийматиме найважливіші й найактуальніші молодіжні питання від різних структур, монаших чинів, молодіжних організацій, окремих священників, монахів, монахинь і мирян.

Синод опрацює програму нової євангелізації – молодіжний апостолят України, взявши до уваги напрацювання, практичні досягнення Вселенської Церкви в поєднанні з нашими об'єктивними умовами і традиціями східного українського богослов'я та обрядовості.

На рівні Патріаршої Курії, найвищих авторитетів нашої Церкви, Синод долучиться до боротьби Вселенської Церкви за подолання наслідків секуляризації суспільства, глобальних проблем нашої цивілізації.

Рішення Синоду єпископів з молодіжних питань широко оприлюдниться і доведеться до відома всіх церковних структур і широкого загалу мирян через прес-бюро УГКЦ, спеціальне молодіжне видання, церковну владу всіх рівнів, церковні, незалежні та державні мас-медіа, громадські, культурологічні організації, середні та вищі навчальні заклади.

Створити патріаршу катехитичну комісію як постійне тіло згідно з кан. 622.

Синод накладає обов'язок патріаршій катехитичній комісії приготувати проект катехитичного правилника і представити його на наступному Синоді.

У кожній Єпархії Єпископ-Ординарій призначить особу, відповідальну за катехизацію, силою свого уряду ця особа входить до патріаршої катехитичної комісії.

Владика Гузар доручить Львівській богословській академії перевірити обидва переклади Катехизму католицької Церкви при допомозі о. Богдана Панчака, о. Мирона Бендика, о. Рафаїла Турконяка, о. Івана Дацька. Якщо це не вдасться, тоді Владика попросить Владика Софрона Мудрого завершити цю працю.

Синод схвалює працю вже існуючих катехитичних інститутів і заохочує до створення нових там, де є потреба і можливість це здійснити.

Синод доручає кожній Єпархії та Екзархії створити власний катехитичний осередок, якщо він ще не існує, згідно з кан. 623.

Синод благословляє і доручає Львівській богословській академії створити факультет катехитичних наук.

Синод пригадує парохам їхній святий обов'язок, згідно з кан. 624 і 289, § 1, самим катехизувати та подбати про катехизацію їх вірних.

Синод пригадує священикам їх святий обов'язок проповідувати на кожній Літургії в неділі і свята, проповіді повинні мати гомілетично-катехитичний характер.

Синод пригадує священикам їх святий обов'язок використовувати всі нагоди (уділення Святих Тайн, похорони тощо), щоб проповідувати Боже слово.

Доцінюючи важливість і вартість монашого життя для життя Церкви, Синод поручає своїй комісії для монаших справ активно зайнятися пропозиціями дотичної комісії Собору.

Синод доручає комісії для подружжя і сім'ї вивчити пропозиції соборової комісії про родину і розпочати заходи для їх здійснення.

Синод опрацює програму душпастирства в Збройних Силах та інших силових структурах України.

Синод повторює своє рішення продовжувати усильні змагання за визнання патріархату нашої Церкви.

Також було винесено кілька важливих літургійних постанов.

Єпископ Роберт Москаль очолює комісію, яка підготує літургійний довідник для нашої Церкви на підставі Інструкції для застосування літургійних приписів Кодексу канонів Східних Церков, Уставу богослужінь і традицій Київської Церкви та приготує вказівки про святі часи і пости.

Літургійна комісія має покликати до співпраці професійні сили (мовознавців, біблістів, богословів, літургістів, поетів, музикантів та ін.), щоб приготувати нові богослужбові тексти нашої Церкви.

Синод приймає прохання Сестер Василіянок, щоб для внутрішнього вжитку в їх монастирях піднести службу святої Макрини (19 липня/1 серпня) до бдінної із всенічним.

П'ятий Синод проходив з 14 по 20 вересня 1997 року.

Цей Синод мав велике значення для розвитку внутрішньоцерковних структур нашої Церкви. Постанови цього Синоду можна поділити на три великі розділи: внутрішньоцерковні структури, літургійні постанови, постанови з питань душпастирства.

Літургійні постанови:

1. Синод Єпископів постановив, що переклад текстів Святої Літургії Івана Золотоустого і Василя Великого, схвалений під час Синоду Єпископів у 1987 році, є офіційними літургійними текстами для обрядового використання в усій Українській Греко-Католицькій Церкві.

2. З огляду на виникнення неоднозначних обставин у релігійній діяльності суспільного життя в Україні Синод Єпископів вирішив звернутися до Святішого Отця Івана Павла II з метою консультації щодо теологічного терміна «православний» в богослужіннях Української Греко-Католицької Церкви.

3. Синод Єпископів постановив, що офіційні тексти молитов «Отче наш» і «Богородице Діво» в усій нашій Церкві (на Батьківщині і на поселеннях) відтепер є такі:

«Отче наш, що еси на небесах, нехай святиться ім'я Твоє, нехай прийде царство Твоє, нехай буде воля Твоя як на небі, так і на землі. Хліб наш насущний дай нам сьогодні і прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим; і не введи нас у спокусу, але визволи нас від лукавого».

«Богородице Діво, радуйся, благодатна Маріє, Господь з тобою! Благословенна Ти між жінками і благословенний плід лона Твого, бо Ти породила Христа Спаса, Ізбавителя душ наших».

4. Синод Єпископів, йдучи назустріч своїм вірним, вирішив: вірні Української Греко-Католицької Церкви зобов'язані святкувати, окрім неділі, нижчеазначені церковні свята і виконувати у ці дні такі обрядові обов'язки: брати участь у Святій Літургії, вислухати проповідь, не виконувати важку працю. Обов'язкові, окрім неділі, церковні свята:

- 1) Різдво Христове (один день).
- 2) Богоявлення Господнє.
- 3) Вознесіння Господнє.
- 4) Благовіщення Пресвятої Богородиці.
- 5) Успіння Пресвятої Діви Марії.
- 6) Свято верховних апостолів Петра і Павла.

Синод Єпископів заохочує усіх вірних до участі в богослуженнях під час таких нижчеперелічених та усіх інших традиційних свят нашого церковного календаря:

- 1) Обрізання Господа Нашого Ісуса Христа.
- 2) Преображення Господнє (Спаса).
- 3) Воздвиження Чесного Хреста.

5. Синод Єпископів постановив: доповнити український церковний календар святом на честь пам'яті християнського подвигу Пратулинських мучеників (які у 1874 році віддали життя за свою віру й оборону свого храму в селі Пратулин); визначив дату свята 23 січня і доручив Літургійній комісії укласти відповідні богослужебні тексти.

6. З душпастирських причин і в дусі рішень II Ватиканського Вселенського Собору «Про Східні Католицькі Церкви» Синод Єпископів доручив застосувати таку термінологію «Перша Свята Сповідь і Урочисте Святе Причастя» замість «Перше Причастя».

7. Обговорення і рішення щодо практики дотримання постів в Українській Греко-Католицькій Церкві Синод Єпископів вирішив розглянути під час наступного Синоду Єпископів.

Внутрішні структури Української Греко-Католицької Церкви:

1. Синод Єпископів ухвалив «Правильник Секретаріату Синоду Єпископів Української Греко-Католицької Церкви» у такій версії:

Арт. 1. Верховний Архієпископ і Синод Єпископів обирають Секретаря Синоду Єпископів. Секретарем Синоду Єпископів стає той кандидат із владик, який під час голосування отримав більшість голосів. Секретар Синоду Єпископів під час виконання своїх обов'язків постійно консультується із Головою Синоду Єпископів чи Верховним Архієпископом. Секретар Синоду Єпископів підпорядкований Голові Синоду Єпископів, хоча не є його безпосереднім Секретарем. Секретаря Синоду Єпископів обирають на шестирічний термін, але не більше ніж на дві каденції підряд. Верховний Архієпископ підтверджує своїм Декретом правочинність вибору особи на посаду Секретаря Синоду Єпископів.

Арт. 2. Секретар Синоду Єпископів, за згодою Постійного Синоду Єпископів, формує собі допоміжний персонал, включно із своїм заступником. Члени допоміжного персоналу Секретаря Синоду Єпископів складають присягу сумлінно виконувати свої обов'язки, зокрема не розголошувати інформацію і таємниці про все, що стало їм відомо під час виконання своїх посадових обов'язків.

Арт. 3. Архів та всі документи, які стосуються роботи Синоду Єпископів, знаходяться (згідно з Кодексом Канонів Східних Церков [далі ККСЦ], канн. 256-260) у розпорядженні Секретаря Синоду Єпископів. Члени Синоду Єпископів

можуть ознайомитися з архівами та документацією синодальних засідань тільки з дозволу Секретаря Синоду Єпископів або Верховного Архієпископа.

Арт. 4. Секретар Синоду Єпископів виконує такі обов'язки:

- 1) дбає про сумлінне ведення й оформлення всіх протоколів і актів синодальних засідань та зачитує їх під час роботи поточного Синоду Єпископів;
- 2) збирає у визначений термін від усіх членів Синоду Єпископів довірочні списки кандидатів на єпископський уряд та передає їх Верховному Архієпископу;
- 3) розглядає і представляє на розгляд Синоду Єпископів, згідно із вказівками Верховного Архієпископа та на підставі ККСЦ, тематику і порядок наступної роботи Синоду Єпископів;
- 4) перебуває у постійному контакті із членами синодальних комісій, слідкує за веденням і розвитком праці синодальних комісій та своєчасно повідомляє Верховного Архієпископа і всіх членів Синоду Єпископів про їхню діяльність;
- 5) інформує інші Церкви Партикулярного права про роботу Синоду Єпископів УГКЦ згідно з дорученням Синоду Єпископів.

Арт. 5. Секретар Синоду Єпископів є постійним делегатом від УГКЦ для робочих зустрічей з представниками Конференцій Єпископів інших Церков, а також речником Синоду Єпископів та підтримує контакти із мас-медіа.

Арт. 6. Роботу Секретаріату Синоду Єпископів фінансує Синод Єпископів. Під час чергових синодальних засідань Секретар Синоду Єпископів складає звіт про використані кошти та представляє майбутній бюджет.

Арт. 7. Якщо Секретар Синоду Єпископів не може якийсь час брати участь у роботі Синоду Єпископів, тоді Верховний Архієпископ призначає одного із владик, за згодою Постійного Синоду Єпископів, тимчасово виконувати обов'язки Секретаря Синоду Єпископів. Верховний Архієпископ може також призначити заступника Секретаря Синоду Єпископів.

Вони виконують цей уряд доти, доки Секретар Синоду Єпископів чи його заступник не повернуться до своїх обов'язків або наступний Синод Єпископів не прийме інше рішення.

Арт. 8. Синод Єпископів може звільнити Секретаря Синоду Єпископів від виконання його посадових обов'язків, якщо 2/3 членів Синоду Єпископів виявлять на це згоду. Секретар Синоду Єпископів сам може відмовитися від своєї посади за згодою Синоду Єпископів.

2. Синод Єпископів (згідно з ККСЦ, кан. 1062, § 2) обрав Трибунал Синоду Єпископів Української Греко-Католицької Церкви (терміном на п'ять років) у такому складі:

1. Єпископ Софрон Мудрий (Голова Трибуналу).
2. Митрополит Іван Мартиняк.
3. Єпископ Володимир Паска.

3. До Постійного Синоду Єпископів Української Греко-Католицької Церкви обрано таких трьох нових членів та їх заступників (терміном на п'ять років):

1. Митрополит Стефан Сулик.
2. Єпископ Михаїл Гринчишин.
3. Єпископ Софрон Мудрий.

Заступники:

1. Єпископ Юліян Гбур.
2. Єпископ Василь Лостен.
3. Єпископ Михаїл Сабрига.

Члени Постійного Синоду Єпископів:

1. Любомир Гузар, Єпископ-Помічник Глави УГКЦ.
2. Митрополит Стефан Сулик.
3. Владика Михаїл Гринчишин.
4. Владика Софрон Мудрий.
5. Владика Михаїл Колтун.

Заступники членів Постійного Синоду Єпископів:

1. Владика Юліян Гбур.
2. Владика Василь Лостен.
3. Владика Михаїл Сабрига.
4. Владика Юліян Вороновський.

4. Для завершення підготовки проекту Партикулярного Права Української Греко-Католицької Церкви Синод Єпископів призначив нових членів Канонічної комісії:

1. о. Йосиф Андрієшин.
2. о. Михайло Квятковський.
3. о. д-р Михайло Димид.
4. о. д-р Едмунд Пшекоп.

Члени Канонічної комісії:

1. Владика Софрон Мудрий – Голова.
2. Владика Володимир Паска.
3. о. Йосиф Андрієшин.
4. о. Михайло Квятковський.
5. о. д-р Михайло Димид.
6. о. д-р Едмунд Пшекоп.

5. Синод Єпископів призначив о. Теодозія Янківа, ЧСВВ, Секретарем Патріаршого Собору Української Греко-Католицької Церкви та визначив дату другої сесії Патріаршого Собору. Вона відбудеться у Львові з 23 по 30 серпня 1998 року. Під час роботи другої сесії Патріаршого Собору делегати розглянуть тему «Роль мирян в Українській Греко-Католицькій Церкві».

6. На підставі ККСЦ (кан. 143, § 6) Синод Єпископів підтвердив представництво членів Патріаршого Собору Української Греко-Католицької Церкви та ухвалив: до вже визначеної кількості делегатів від кожної єпархії, яка візьме участь у роботі Патріаршого Собору, долучити ще двох представників віком до 30 років.

7. Синод Єпископів розглянув подання Єпископа-Ординарія Івано-Франківського, Преосвященного Софрона Дмитерка, ЧСВВ, звільнити його від виконання обов'язків Ординарія. Синод задовольнив це подання на підставі ККСЦ, кан. 210.

8. На підставі Декрету Конгрегації для Східних Церков від 30 грудня 1995 року (Протокол № 249/95) Синод Єпископів доручив вивчити справу Закарпаття.

Постанови з питань душпастирства.

1. Катехизація і молодь:

1.1. В рамках державних ювілейних заходів з нагоди 2000-ліття Різдва Христового звернутися до Міністерства освіти України з пропозицією ввести християнське виховання як обов'язковий предмет до навчальних програм загально-освітніх шкіл, середніх спеціальних та вищих навчальних закладів, попередньо узгодивши з традиційними християнськими Церквами України.

1.2. Звернутися до Міністерства освіти України з пропозицією запровадити інституцію академічного капеланства в усіх вищих навчальних закладах України та залучити до цього заходу всі традиційні християнські Церкви України.

1.3. З метою вдосконалення роботи та організаційних заходів Катехитичної і Молодіжної комісій, які до цього часу були підпорядковані Патріаршій Курії, підпорядкувати їх Голові Катехитичної та Молодіжної комісій Синоду Єпископів; у випадку вирішення термінових і важливих питань — Главі Української Греко-Католицької Церкви.

2. Монашество:

2.1. Кожна єпархія зобов'язана сприяти створенню умов при монастирях для вишколу магістрів новіціату і юніорату.

2.2. Кожна єпархія зобов'язана забезпечити монастирі, які знаходяться на її території, кваліфікованими сповідниками.

3. Родина:

3.1. У кожній єпархії створити, згідно з ККСЦ, кан. 783, Комісію з питань подружжя і сім'ї. Доручити цій Комісії підготувати насамперед програму підготовки мирян до Святої Тайни Подружжя та узгодити її з Єпископом-Ординарієм.

3.2. Використовуючи можливості, створити при кожній парафії релігійні братства, які б не тільки провадили молитовну практику, а й здійснювали харитативну діяльність: допомагали багатодітним сім'ям, неповним сім'ям, дітям-сиротам, хворим, інвалідам, людям похилого віку.

4. Екуменічний діалог:

4.1. Продовжити і активізувати екуменічний діалог з Православними Церквами в Україні і на поселеннях згідно з ККСЦ, кан. 902-908.

4.2. Доручити Екуменічній комісії укласти програму екуменічної діяльності УГКЦ за такими напрямками:

а) заходи з підготовки до Великого Ювілею 2000 року;

б) створити Екуменічне бюро Української Греко-Католицької Церкви.

Беатифікація і канонізація святих:

1. Синод Єпископів й надалі доручає усім вірним УГКЦ ревно молитися за прославлення на Божих престолах Митрополита Андрея Шептицького, Сестри Йосафати Гордашевської – засновниці Згромадження Сестер Службниць і Сестри Варвари (Катерини Шапки) – Головної Настоятельки Згромадження Сестер св. Йосифа (1896-1942).

2. Синод Єпископів прийняв тимчасовий список мучеників УГКЦ і доручив Єпископу Михайлові Гринчишину й далі провадити нагляд за процесом аж до його завершення, підготовки беатифікації та канонізації українських мучеників. Нижче перелічені прізвища мучеників УГКЦ ХХ століття:

1. Кир Григорій Хомишин.
2. Кир Павло Гойдич.
3. Кир Йосафат Коциловський.
4. Кир Никита Будка.
5. Кир Григорій Лакота.
6. Кир Іван Лятишевський.
7. Кир Николай Чарнецький.
8. Кир Василь Величковський.
9. Кир Олександр Хира.
10. Екзарх Леонід Фьодоров
11. о. прелат Петро Вергун.
12. о. Климентій Шептицький.
13. о. Методій Терчка, ЧНІ.
14. о. Еміліян Ковч.
15. о. Андрій Ішак.
16. о. Олекса Зарицький.
17. о. Володимир Гриник.
18. о. Микола Конрад.

Фінанси:

1. Синод Єпископів прийняв постанову щодо епархіального бюджету для синодального фонду на 1998 рік.

2. Синод Єпископів створив Ревізійно-фінансову комісію під головуванням владика Василя Лостена, який повинен обрати кваліфікованих членів даної Комісії.

3. Стосовно будівництва Патріаршого собору в Києві Синод Єпископів постановив провести збір коштів в усій Церкві.

4. Синод Єпископів підтвердив рішення провести щорічний збір «Андріїв гріш» на потреби розвитку Української Греко-Католицької Церкви [5, с. 3-49].

Після 1997 року настає період кодифікації партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви. В 1999 році Синодальна Канонічна Комісія представила на розгляд Синоду Єпископів перший проект Партикулярного Права. Синод, розглянувши цей проект, прийняв наступне рішення: «Прийняти у першому читанні проект Партикулярного права, представлений Канонічною комісією, та передати його на дальше опрацювання і наступне читання» [2].

Після прийняття письмових зауважень з боку єпископів і духовенства Канонічна комісія доопрацювала проект, і він був внесений на розгляд Синоду Єпископів 2000 року. Єпископи голосували щодо кожного канону. Кінцеве рішення Синоду було таким: «Прийняти *ad experimentum* Партикулярне право УГКЦ та доручити Верховному Архієпископові подбати про час і спосіб його проголошення. Додати до Партикулярного права УГКЦ такий канон: «На території епархії всі парафії зобов'язані підлягати юрисдикції тільки місцевого єпископа» [3].

У 2001 році комісія у складі: владика Софрона Мудрого ЧСВВ, отця-доктора Олега Каськіва, промотора справедливості трибуналу Івано-Франківської епархії та отця Любомира Саноцького розробила новий проект Партикулярного права УГКЦ і представила його на розгляд Синоду Єпископів, який відбувся у Львові 1-5 липня 2001 року. Розглянувши даний проект, Синод постановив: «Затвердити канони 1-146 Партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви».

Наступний Синод, який проходив у Києві 7-12 липня 2002 року, прийняв наступні рішення стосовно Партикулярного права:

1. Доручити Комісії церковного права протягом дворічного терміну опрацювати повне Партикулярне право.

2. Прийняти шість нових канонів, запропонованих Канонічною комісією, в додатку до 146 канонів Партикулярного права, прийнятих Синодом Єпископів УГКЦ у 2001 р. «*ad experimentum*» до часу проголошення повного Партикулярного права [4].

Подальші Синоди аж до 2004 року не розглядали жодних питань щодо Партикулярного права.

Крім Синоду Єпископів, до якого входять всі висвячені архієреї Української Греко-Католицької Церкви, наша Церква також має митрополичий Синод, який

складається з архієреїв, які здійснюють своє служіння на території Києво-Галицького Верховного Архієпископства.

Цей колегіальний орган призначений для обговорення і врегулювання питань, пов'язаних з діяльністю Церкви лише на території України (крім Закарпатської області). З 5 березня 1998 і аж до 29 грудня 2006 року його офіційна назва була «Синод Єпископів Києво-Галицької Митрополії Української Греко-Католицької Церкви». Офіційна назва була змінена у зв'язку з перенесенням осідку Глави УГКЦ до Києва. З 1998 року регулярно відбуваються сесії митрополичого Синоду Єпископів України. На цих сесіях вирішувалося багато важливих питань з життя Церкви, зокрема проблеми шкільництва, катехизації, душпастирства. З 5 березня 1998 року було проведено 36 чергових та 4 позачергових сесій Митрополичого Синоду [16, с. 48-52].

Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви, що проходив у Бучачі 16-21 липня 2000 року, прийняв ряд рішень щодо митрополичого Синоду Єпископів Києво-Галицької митрополії. Найперше було обґрунтовано наявність в УГКЦ митрополичого Синоду відповідно до припису канону 133, § 1 ККСЦ. Керуючись нормами даного канону, Синод ухвалив наступні рішення:

1. Затвердити діяльність Митрополичого Синоду Києво-Галицької Митрополії УГКЦ на теренах України, який існує згідно з канонами 133 ККСЦ.
2. Затвердити офіційну назву цього Синоду «Синод Єпископів Києво-Галицької Митрополії Української Греко-Католицької Церкви».
3. Доручити Синодові Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ проходити щонайменше два рази на рік чи навіть частіше, якщо, на думку митрополита, виникає для цього нагальна потреба чи цього вимагає третина єпископів митрополії.
4. Доручити Синодові Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ до наступного Синоду Єпископів УГКЦ опрацювати на основі ККСЦ, Партикулярного права та традицій УГКЦ положення про свої права та обов'язки для затвердження Синодом Єпископів УГКЦ.

Питання опрацювання статуту митрополичого Синоду розглядалося на сесії митрополичого Синоду 31 жовтня 2001 року. Синод прийняв наступну постанову: «Прийняти в першому читанні проект Статуту Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ з внесеними поправками та доповненнями».

Рішення митрополичого Синоду мають важливе значення для розвитку Партикулярного права, оскільки вони разом з постановами патріаршого (верховноархієпископського) є зобов'язуючими для вірних Києво-Галицької церковної провінції. Таким чином, згідно з канонами 1493, § 2 Кодексу Канонів Східних Церков, вони є законами Партикулярного права нашої Церкви, як і прийнятий Статут Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ.

Як можна побачити з аналізу синодальних рішень в період з 1990 по 2002 рік, це період становлення і розвитку організаційної структури і внутрішньоцерковного життя Української Греко-Католицької Церкви. В цей період на Синодах формуються канонічні структури, такі як Постійний Синод, Синодальний Трибунал, Курія Верховного Архієпископа. Утворюються нові єпархії. Впорядковується літургійне законодавство, зокрема, робляться кроки для перекладу богослужбових книг, затверджуються тексти молитов, відбуваються процеси канонізації українських святих. Крім того, створюється митрополичий Синод для управління синодальними процесами УГКЦ на території України.

А все це разом і являє собою процес розвитку партикулярного права нашої Церкви.

4. Зовнішньоконституційні джерела Партикулярного права

Вище згадувалося про внутрішньоконституційне право Католицької Церкви, що складається з обох Кодексів Канонічного Права і Апостольської Конституції «Pastor Bonus», яка врегульовує правила внутрішнього функціонування Римської Курії. Але існує також корпус зовнішньоконституційного права Церкви, який врегульовує відносини Вселенської Церкви із світськими структурами. Джерелами зовнішньоконституційного права Церкви є документи, які врегульовують відносини між державою і Церквою.

Існують три форми встановлення відносин між будь-якою демократичною державою і Католицькою Церквою:

- 1) конкордат;
- 2) особовий статут;
- 3) законодавство держави стосовно Церкви.

Конкордат – це договір між Апостольською Столицею і демократичною державою, в якому обидва суб'єкти беруть на себе певні зобов'язання з гарантією їх виконання. Держава гарантує матеріальне забезпечення духовенства, право Церкви навчати релігії в школах і визнання державою дипломів церковних навчальних закладів. Зі свого боку Ватикан надає державі підтримку на міжнародній арені і доступ до всіх міжнародних валютних фондів з метою матеріального забезпечення населення держав у кризових ситуаціях. Але конкордат може бути укладений не лише з державою, але й з будь-якими іншими політичними об'єднаннями, наприклад, ООН чи ЮНЕСКО [6, с. 97].

Якщо говорити про конкордати як джерело Партикулярного права УГКЦ, то слід згадати, що в історії нашої Церкви існували конкордати, дія яких поширювалася на неї. Так, зокрема, в 1855 році був укладений конкордат між папою Пієм IX і австрійським імператором Францом Йосифом I, а також конкордат,

укладений в 1925 році між Польщею і Ватиканом [11, с. 95-96]. Оскільки на час підписання обох документів територія Галицької митрополії була частиною держав, які їх уклали, то вони поширювали свою дію на території цієї митрополії.

Як пише отець-доктор Андрій Танасійчук, в сучасній Україні існує тенденція до розвитку моделі церковно-державних відносин, яка передбачає укладення конкордату між державними органами і релігійними організаціями на державному і місцевому рівнях. Він також підкреслює, що базою для укладення двосторонніх угод (конкордатів) служить державне законодавство України та інтереси обох сторін [13, с. 163].

Особовий статут – це угода між предстоятелем певної Східної Церкви і цивільною владою, укладення якої регулюється Кодексом Канонів Східних Церков. На даний час в канн. 98-100 подано правила укладання таких угод [6, с. 99]. Однак кан. 98 вимагає, щоб дана угода не суперечила загальному праву, і підкреслює, що вона не може бути реалізована без дозволу Римського Архієрея. Патріарх має дбати про дотримання особових статутів у регіонах, де вони діють. Станом на 2004 рік жодних особових статутів УГКЦ не уклала.

Третьою формою церковно-державних відносин є державні закони, які стосуються Церкви. Слід зауважити, що існує досить тісний взаємозв'язок між канонічним і цивільним правом. Кодекс Канонів Східних Церков налічує 43 канони, які відкликаються до норм цивільного права [там само, с. 147]. В кан. 1504 ККСЦ говориться: «Цивільного права, до якого відсилає церковне право, слід дотримуватись у канонічному праві з тими самими наслідками, наскільки воно не суперечить Божому праву, і якщо канонічне не застерігає чогось іншого».

Владика Софрон Мудрий зазначає, що прийняття цивільних законів до канонічного права не означає те, що Церква не має права видавати власні закони, навпаки, канонічне право навіть інколи може суперечити цивільним законам [9, с. 81]. Велике значення взаємодії між канонічним і цивільним правом підкреслює також отець-доктор Іван Дуфанець. Він вважає, що канон 1504 ККСЦ є основоположною нормою у відносинах між Церквою і державою [6, с. 147]. Наведемо кілька прикладів взаємодії канонічного і цивільного права згідно з Кодексом Канонів Східних Церков:

- заповіти на користь Церкви (кан. 1043, § 2);
- укладення договорів (кан. 1034);
- укладення подружжя, забороненого приписами цивільного права (кан. 789, п. 2).

Отже, цивільне право має істотний вплив на церковне законодавство, але при цьому канонічне право майже не спричинює зворотного впливу на цивільні закони.

Головними джерелами цивільного права, яке регулює сферу церковно-державних відносин, є Конституція України і Закон України про свободу совісті і релігійні організації. Зокрема, стаття 35 Конституції говорить про право громадян України на свободу світогляду і віросповідання. Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа — від Церкви [там само, с. 141].

Закон України «Про свободу совісті і релігійні організації» набрав чинності 23 квітня 1991 року. Він налічує 32 положення і поділяється на шість розділів. Державним органом, який має координувати співпрацю між релігійними організаціями і урядом та органами місцевого самоврядування, є Державний комітет України в справах релігії. До його компетенції також входить формулювання законодавчих актів про державно-церковні відносини [13, с. 177].

Закон «Про свободу совісті і релігійні організації» охоплює всі аспекти діяльності Церкви (релігійної організації) в її відносинах з державою, зокрема, поняття про релігійні організації, статuti релігійних організацій, реєстрація, права і обов'язки релігійних організацій, їх відношення до школи і до державних органів (принцип відокремлення). Отже, цей закон, якщо не враховувати Конституції, є основним зовнішньоконституційним джерелом Партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви.

5. Проблеми і перспективи розвитку Партикулярного права УГКЦ

Хоча Партикулярне право нашої Церкви інтенсивно розвивається, але, попри все, в цій галузі, як і в будь-якій іншій, є ряд проблемних питань, які потребують вирішення. Головна проблема розвитку Партикулярного права полягає в його літургійному компоненті. Якщо говорити ясніше, то проблема в тому, що наша Церква досі не має одного тексту богослужбових книг, а особливо требника, що є безпосередньою вимогою Кодексу Канонів Східних Церков, в якому неодноразово згадується про обов'язок дотримання приписів літургійних книг власної Церкви свого права. Приклади такого припису знаходимо, наприклад, у каноні 674, а також каноні 836. Хоча Синод Єпископів УГКЦ 1992 року постановив, що текст усіх богослужбових книг має бути один для всієї Церкви, але, як показує практика, у різних єпархіях нашої Церкви вживаються різні требники, хоча вислів «літургійні книги власної Церкви свого права», вжитий в ККСЦ, без сумніву, вказує на те, що у всій Церкві літургійні книги повинні бути однаковими.

Другою серйозною проблемою, яка на сьогодні існує в Партикулярному праві нашої Церкви, є вживання духовенством почесних відзнак, а особливо носіння нагрудних хрестів. Канон 194 ККСЦ дає право єпархіальному Єпископові надавати сани підлеглим йому священнослужителям згідно з Партикулярним правом власної Церкви свого права. Канон 20 діючого Партикулярного права

Української Греко-Католицької Церкви дослівно повторює текст загального канону, але не дає ніяких детальніших вказівок щодо цього питання. Синод Єпископів, який відбувався в Бучачі 2000 року, прийняв щодо даної проблематики наступну постанову: «Створити Канонічну комісію для опрацювання Правильника УГКЦ, який визначатиме норми священничого одягу та почесних відзнак у такому складі: владика Роман Даниляк, отець Михайло Димид і отець Олег Каськів». На засіданні митрополичого Синоду 4 січня 2002 року до складу комісії були внесені зміни:

- Блаженніший Любомир Кардинал Гузар — голова комісії;
- о. Михайло Димид;
- о. Олег Каськів;
- о. Василь Говера;
- о. Богдан Смук.

Слід зауважити, що дане питання було врегульоване документом, виданим патріархом Йосифом Сліпим і опублікованим у Благовіснику за 1979 рік.

У цьому документі Блаженніший Йосиф визначив, якими нагородами, кому і кого слід нагороджувати. В документі, зокрема, говориться: «Характер помісности Української Католицької Церкви вимагає, щоб всі нижче описані чи інші відзначення для духовенства виеднували єпископи від глави нашої Церкви. За загальним правом східних католицьких і інших Церков місцевому єпископові належить право надавати сан протоієрея. За законним історичним звичаєм Української Католицької Церкви всі інші гідності належить виключно просити від голови Української Католицької Церкви».

І. Сан чи гідність архімандрита

Цей сан надає Патріарх або першоієрарх чи інший, що законно є на його місці, заслуженому пресвітерові нежонатому чи повдовілому, на внесок його єпископа або з власного почину, заслухавши попередньо єпископа.

Гідність архімандрита дає Патріарх або ним уповноважений єпископ в часі Божественної Літургії хіротезією за обрядом Архієратикона.

Архімандритові належить право, на підставі грамоти на «митрофорного і патеріссофорного архімандрита», уживати: митру без хреста, нагрудний хрест, жезл, набедренник, ручний хрест. Він може також в часі богослужб уживати камилавку, накриту чорним клобуком, або темно-фіолетову камилавку чи такий самий ковпак та мантию з крижалями, але без «струй».

За надзвичайні заслуги Патріарх може додатково дозволити архімандритові:

- 1) носити митру з хрестом;
- 2) благословити народ трикирієм і дикирієм за відсутності єпископа;
- 3) уділити свячення читця і піддиякона зі згодою його єпископа або монашого настоятеля.

II. Митрофорний протопресвітер

Священик, який одержав грамоту на «митрофорного і патеріссофорного протопресвітера», є нежонатий або повдовілий пресвітер, якого Патріарх чи відпоручений ним єпископ поставив у цей сан хіротезією згідно з обрядом, який знаходиться в Архієратиконі.

Митрофорний протопресвітер має право уживати: митру без хреста, жезл, нагрудний хрест, набедренник, камилавку з чорним клобуком чи такий самий ковпак.

III. Митрофорний протоіерей

Священик, який одержав грамоту на «митрофорного протоіерея», є нежонатий, повдовілий чи одружений священик, якого Патріарх чи ним відпоручений єпископ поставив у цей чин за відповідним обрядом у Архієратиконі.

Митрофорний протоіерей має право уживати митру без хреста, нагрудний хрест, ручний хрест, набедренник.

IV. Крилошанин

Священик, якого найменовано крилошанином, не стає тим самим членом архієпархіального чи єпархіального крилоса або капітули, хіба це окремо сказане, але, за звичаєм Галицького митрополитичого престолу, зачисляється до постійної ради Патріарха.

Крилошанинові належить право носити нагрудний хрест, прикрашений каменем, набедренник, та в часі богослужб він може накласти темно-фіолетову камилавку чи ковпак тоді, коли єпископи носять митру, а якщо він нежонатий або повдовілий священик, то може носити також камилавку з чорним клобуком.

V. Протоіерей

Пресвітер, якого поставлено в цей чин Патріархом чи ним уповноваженим єпископом, має право носити звичайний золотий нагрудний хрест, набедренник та може накрити голову в часі богослужб, як це сказано у випадку крилошанина.

VI. Архідиякони і протодиякони

Постійного диякона може Патріарх або його єпископ відзначити чином архідиякона, якщо він нежонатий або повдовілий, чи чином протодиякона, якщо він одружений.

Архідиякон і протодиякон можуть носити пояс та в часі богослужб накрити голову чорною камилавкою або ковпаком.

Члени світського і монашого духовенства, яких Патріарх наділив одною з вищезгаданих гідностей, зобов'язані точно додержуватися приписів цього Правильника щодо титулу і відзнак даної їм гідності [18].

Єпископ Єронім Химій, ЧСВВ, перший голова Синодальної Канонічної Комісії, у своєму проєкті пропозицій до Українського Партикулярного Права запропонував вживати такі почесні відзнаки для духовенства:

- 1) єпархіальний радник має право уживати червоний Гудзик на ковпаку, чорну пелеринку з подвійними рукавами на рясі та фіолетовий пояс;
- 2) консисторський радник має право на фіолетовий ковпак, фіолетовий пояс;
- 3) потопресвітер має право на червоний Гудзик на ковпаку, червону пелеринку з подвійними рукавами на рясі, проте втрачає це право, коли втрачає свій уряд [8, с. 51].

Нагороди, які пропонує вживати владика Химій, не є актуальними для вживання в нашій Церкві з таких причин:

– по-перше, згідно з канонам 271, § 1, колегія єпархіальних радників є органом, склад якого змінюється кожних п'ять років, а тому недоцільно було б давати єпархіальним радникам відзнаки лише з уваги на їхній уряд;

– по-друге, уряд протопресвітера, згідно з канонам 277, § 1-2, також не є постійним, а тому його не слід відзначати якоюсь окремою нагородою, як це пропонується в проекті владики Химія.

Отож, комісія могла б скласти правильник вживання почесних відзнак для духовенства нашої Церкви на основі документа, виданого патріархом Йосифом, оскільки він найкраще відповідає традиціям і звичаям східної Церкви.

Ще одним важливим напрямком розвитку нашого Партикулярного права є опрацювання статутів синодальних структур та комісій УГКЦ, оскільки згідно з канонам 1493, § 2, статuti є законами Партикулярного права. Станом на 2004 рік, яким обмежуються рамки дослідження даної праці, було опрацьовано і прийнято лише статут Синоду Єпископів та статут митрополичого Синоду. Тому необхідно опрацювати статuti Синодального та Патріаршого трибуналів, постійного Синоду та профільних комісій нашої Церкви.

Література

1. Документи Другого Ватиканського Собору. – Львів: Свічадо. – 1996.
2. Постанови Синоду Єпископів Української Греко-Католицької Церкви 1999 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://icl.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=106&Itemid=69.
3. Постанови Синоду Єпископів Української Греко-Католицької Церкви 2000 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://icl.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=107&Itemid=69.
4. Постанови Синоду Єпископів Української Греко-Католицької Церкви 2002 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://icl.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=109&Itemid=69.
5. Рішення і постанови Синодів Єпископів Української Греко-Католицької Церкви 1989-1997 років. – Львів: Видання «Благовісника», 1998. – С. 3-49.

6. Дуфанець І. Взаємовідношення між канонічним та цивільним правом в Україні після проголошення її Незалежності 24 серпня 1991 року в світлі Кодексу канонів східних Церков та цивільного законодавства. – Тернопіль: Терно-граф, 2008. – 408 с.

7. Ісіченко І. Історія Христової Церкви в Україні. – Харків: Акта, 2003. – 471 с.

8. Каськів О. Історично-юридичний розвиток партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви у світлі Кодексу Канонів Східних Церков // (витяг з докторської дисертації). – Рим, 2000. – 99 с.

9. Мудрий С. Короткий коментар Кодексу Канонів Східних Церков. – Івано-Франківськ: Видавництво ІФТА, 2002. – 580 с.

10. Мудрий С. Під опікою Божого Провидіння. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. – 216 с.

11. Мудрий С. Публічне право Церкви і конкордати. – Івано-Франківськ: Видавництво ІФТА, 2002. – 150 с.

12. Поспішів В. Східне Католицьке Церковне право. – Львів: Свічадо, 2006. – 613 с.

13. Танасійчук А. Релігійна свобода в Україні. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. – 232 с.

14. Шафран Р. Синоди Києво-Галицької митрополії 1596-1991 років: Організаційно-душпастирський аспект. – Львів: Свічадо, 2008. – 296 с.

15. Голлош Я. Створення і значення нового східного католицького кодексу // Сопричастя. – 2000. – № 4. – С. 160-172.

16. Петрів О. Синод Єпископів Києво-Галицького Верховного Архієпископства Української Греко-Католицької Церкви (Митрополічий Синод) // Вісник Києво-Галицького Верховного Архієпископства. – Київ, 2007. – № 1-2. – С. 48-52.

17. Фюрст К. Про взаємозв'язок між латинським і східним церковним правом // Сопричастя. – 2000. – № 4. – С. 132-158.

18. Патріарші відзначення для духовенства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://icl.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=31&Itemid=66.

Рукопис наукової статті надійшов до редакції «Доброго Пастиря» 11.01.2011 р.